

ПРОБЛЕМИ З ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ МОЛОДІ ТА ШЛЯХИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ У КРАЇНАХ ЄВРОСОЮЗУ

Стаття аналізує і розкриває основні аспекти, розроблені науковцями-економістами країн Євросоюзу щодо розв'язання проблем працевлаштування молоді після закінчення школи, наводить дієві методики провідних країн Європи. Особливу увагу приділено країнам, які, використовуючи власні розробки, успішно розв'язують проблему безробіття молоді.

Статья анализирует и раскрывает основные аспекты, разработанные учеными-экономистами стран Евросоюза по решению проблем трудоустройства молодежи после окончания школы, приводят действенные методики передовых стран Европы. Особое внимание уделено странам, которые используют собственные разработки, успешно решают проблему безработицы молодежи.

Article analyzes and opens the basic aspects developed by researchers of economy of the European Union countries for the purpose of the decision of problems of employment of youth after leaving school, analyzes effective techniques of the advanced countries of Europe. The special attention in article appears to the countries which using own workings out, successfully solve a problem of unemployment of youth.

Ключові слова: безробіття, ринок праці, професійне навчання, Євросоюз.

Високий рівень безробіття серед молоді, яка щойно закінчила школу – найактуальніша проблема сьогодення не лише України, а й усієї Європи. Сьогодні вона викликає особливе занепокоєння не лише науковців, а й урядовців усіх країн Європи. В умовах науково-технічного прогресу питання працевлаштування і безробіття молоді гостро стоїть у розвинених країнах, у тому числі у Євросоюзі, де безробіття і неповна зайнятість молоді зумовлена впливом одразу кількох факторів: щорічне зменшення загального попиту; низькою зарплатою (що відображає продуктивність праці); законодавством (недосконалим у деяких країнах), яке так регулює діяльність ринку праці, що часто прирікає молодих людей на бездіяльність, пасивність, захоплення наркотиками, певною мірою спричиняє зростання різних злочинів (скоєних перш за все від незайнятості).

Найбільший вплив на загострення ситуації спричиняє катастрофічне зменшення попиту на робочу силу, причому збільшення кількості безробітних серед дорослих на 1%, як правило, супроводжується її збільшенням серед молоді до 2-3% (у Німеччині, Італії на 1,1%, у Франції, Боснії на 1,8%, у країнах з перехідною економікою на 2%). В цілому у більшості членів Євросоюзу і країн-кандидатів на вступ безробіття молоді значно вище загального показника по Європі (у 2000-2001 рр. у середньому вдвічі). Це доводять наведені дані у таблицях.

Таблиця 1

Безробіття у країнах Євросоюзу [1, с.43-44]

Країна	2001, % безробіття (вік більше 25)	2000	2001, % безробіття (вік менше 25)	2000
ЄС-15	8,3	7,6	16,3	15,1
Бельгія	6,9	6,6	16,9	17,5
Данія	4,3	4,4	6,5	8,7
Німеччина	8,0	7,8	9,2	9,2
Греція	11,1	10,2	29,5	28,0
Іспанія	14,2	13,1	26,3	24,9
Франція	9,5	8,5	20,2	19,0
Ірландія	4,4	3,7	6,7	6,2
Італія	10,6	9,5	31,3	28,2
Люксембург	2,4	2,4	7,2	7,2
Нідерланди	2,8	2,3	5,7	5,0
Австрія	3,8	3,4	5,3	5,5
Португалія	4,0	4,0	8,7	9,0
Фінляндія	9,9	9,1	22,0	19,8
Швеція	6,3	5,1	12,9	10,7
Велика Британія	5,6	4,8	12,6	11,4

Як свідчать статистичні дані, серед загального високого рівня безробіття молоді до районів європейського континенту, що найбільше потерпають від нього, належать: Південь (Греція, Іспанія, Італія) і Схід (Болгарія, Польща, Словаччина) Європа. Але соціальні проблеми, породжені безробіттям, схожі в усіх країнах: відсутність будь-яких джерел доходів для існування; висока злочинність; наркоманія, проституція тощо.

Таблиця 2

Безробіття у країнах, які нещодавно стали членами Євросоюзу [2, с.45-47]

Країни	2001, % безробіття (вік більше 25)	2000	2001, % безробіття (вік менше 25)	2000
ЦВЕ	12,5	13,1	26,4	28,9
ЦВЕ-10+ЄС-15	9,2	8,8	18,5	18,1
Болгарія	18,6	19,9	39,4	39,3
Чехія	8,8	8,0	17,0	16,3
Естонія	13,2	12,4	23,7	24,5
Латвія	14,1	13,1	21,2	22,9
Литва	15,6	16,5	27,5	30,9
Польща	16,3	18,4	35,7	41,5
Румунія	7,0	6,6	17,8	17,6
Словаччина	19,1	19,4	36,9	38,9
Словенія	6,9	5,7	16,4	15,7
Угорщина	6,6	5,7	12,3	10,5

Технологічні зміни, впровадження передових технологій лише створюють нові ускладнення у цій сфері, особливо для молоді, яка зовсім не має виробничого досвіду і відповідної класифікації.

Погляди держав Євросоюзу, країн, які нещодавно приєдналися, і країн-кандидатів на проблему безробіття молоді істотно нічим не відрізняються один від одного і в узагальненому вигляді зводяться до наступного. Науковці-економісти вважають, що головну увагу слід приділяти професійній підготовці і постійному навчанню як базовим елементам стратегії розвитку людських ресурсів, причому ці дії мають ґрунтуватися на міцних зв'язках підприємств і суб'єктів ринку професійно-кваліфікаційних послуг. Успішний перехід від навчання у школі до роботи – це високоякісна професійно-технічна освітня база, розвиток у молоді міцних аналітичних, пізнавальних навиків, здатність працювати у колективі, генерувати і втілювати власні ідеї. Лише за таких умов працівники будь-якої сфери діяльності зможуть адекватно сприймати сучасні новітні технології і методи управління, опанувати нове обладнання, а отже, випускати високоякісні, конкурентоспроможні товари і надавати якісні послуги.

Насправді ж використовуються різні шляхи для втілення на практиці відомих постулатів. У більшості країн Євросоюзу найрозповсюдженіший підхід – це надання фінансових стимулів різним компаніям з метою, щоб ті, приймаючи на роботу молодь, паралельно забезпечували її професійне навчання безпосередньо на робочому місці під наглядом фахівців, які мають за плечима вагомий професіональний стаж. У середині 90-х років XX ст. на таких умовах компаніями були прийняті молоді працівники: майже 25% в Італії, 20% у Греції, 12% у Франції, 12% в Іспанії.

У 1994 р. Данія внесла зміни щодо політики на ринку праці, за якими особам, які не досягли 25 років і не мали можливості влаштуватися на роботу більше ніж півроку, пропонували три варіанти розв'язання проблеми:

1. Півторарічний (18 місяців) індивідуальний освітній курс;
2. Такий самий курс професійної освіти на робочому місці;
3. Дворічний грант для відкриття власної справи.

У 1997 р. Франція ініціювала програму "Plan Emplois-jeunes", що забезпечила кілька сотень тисяч молодих безробітних п'ятирічними не відновлюваними трудовими контрактами. За цією програмою уряд відшкодував 80% зарплати, а інше виплачував роботодавець.

У Великій Британії програма "New Deal" – для юнаків і дівчат, які не працюють більш ніж півроку, пропонують вибір:

1. Роботу у наймача, яку субсидіює держава;
2. Піврічна робота у групах захисту довкілля;
3. Повноцінна загальна освіта або професійна освіта з метою набуття досить високого рівня кваліфікації.

Ця програма передбачає інтенсивний пошук роботи і консультації спеціалістів Служби зайнятості, а також використання вільних від роботи днів з метою отримання самоосвіти і підвищення професійного рівня та майстерності.

В усіх європейських країнах з перехідною економікою молоді, яка шукає роботу, приділяється багато уваги. Задіяні спеціальні програми, схвалені фахівцями МОП, і на фоні постійного економічного зростання вони допомагають розв'язувати проблеми безробіття. Для цього активно використовують:

1. Субсидійовану зайнятість, яка полегшує молоді пошук першого робочого місця (майже у всіх країнах Європи без набуття трудового стажу жодна молода людина не має шансів отримати робоче місце).

2. Роботодавців, які отримують субсидії на зарплату (лише на певний період), гранти чи позику для створення нових робочих місць.

Субсидійована зайнятість у багатьох випадках вважається роботодавцями і як певне виробниче стажування. Саме тому після закінчення програми вони залишають молодих працівників на попередньому місці, а у деяких країнах (Угорщина, Польща, Хорватія) для цього існують ще й додаткові фінансові стимули.

Професійна підготовка. Глобалізація і розповсюдження новітніх технологій, безперечно, збільшують попит на робітників, які мають високий рівень професійно-технічної освіти, тих, хто має відповідну компетентність і кваліфікацію. І, навпаки, недостатня кваліфікація або її відсутність у майбутніх робітників закладає в собі істотний фактор, що призводить до щорічного постійного зростання безробіття серед молоді. Саме тому крім фінансових стимулів бізнесу, з метою залучення молоді до сфери праці країни Євросоюзу намагаються проводити комплексну і цілеспрямовану політику щодо професійної підготовки молодих робітників.

Однією з країн, що успішно вирішує це завдання, є Данія. Програми професійної освіти тут розробляють, вдосконалюють, реалізують і оцінюють на тристоронній основі. Комітетом, до складу якого входять представники адміністрації і робітники (50 на 50) під егідою Міністерства освіти, підготовлено нормативи по 90 професійних категоріях, що включають і методологію підготовки. У цих нормативах чітко зазначено вимоги, необхідні до певного рівня кваліфікації, тривалість і зміст програм навчання, тести на відповідність нормативам. До керівництва комерційних і технічних коледжів у Данії обов'язково входять представники адміністрації і працівників місцевих підприємств. Після завершення освіти іспити приймає комісія, до складу якої входять, крім викладачів, також представники роботодавців і кваліфіковані робітники. Цікавим є саме той факт, що соціальні партнери керують освітянськими закладами, і це дозволяє максимально використовувати і зміцнювати зв'язки між усіма суб'єктами праці. Така тактика вимагає чималих коштів, але вона спрямована на те, щоб молодь не залишалася осторонь від навчального процесу. У результаті – досить низький відсоток відсіву молоді зі шкіл, а для тих, хто з певних причин все ж залишився поза увагою, передбачено інші заходи швидкого залучення до

системи професійно-технічної освіти. У країні майже немає безробітних юнаків та дівчат віком до 18 років, а ті, хто втратив роботу, зазвичай знаходять її за короткий проміжок часу.

Німеччина – приклад успішної професійно-технічної освіти. Більшість молодих німців, які не вступили до вищих навчальних закладів після завершення навчання у школі, отримують підготовку в системі учнівства. Її основна відмінність – спільна фінансова підтримка підготовки кадрів як робітниками, так і підприємствами, визначення змісту навчальних програм профспілками, роботодавцями, урядом, визнана на національному рівні система атестації одержаних знань. У результаті – рівень безробіття молоді у Німеччині залишається відносно низьким, а оплата праці після навчання – високою, адже робітник має потрібну кваліфікацію.

За офіційними даними, у 2009 р. уряд Великої Британії, занепокоєний масовим безробіттям молоді віком від 18 до 25 років, запланував виділити на урядові програми з працевлаштування молоді: стажування, необхідний тренінг з набуття певної професії 1 млрд. фунтів стерлінгів (1,6 млрд. доларів) [3, с.7].

У країнах Євросоюзу за останні роки з'явився певний акцент у професійній підготовці – розробка систем навчання, що більше орієнтовані на попит роботодавців, ніж на потреби індивідів. Під час переорієнтації навчання на “регулювання попиту” уряди багатьох держав допомагають роботодавцям і бажаючим вчитися, спонсоруючи професійне навчання, у якому вони самі зацікавлені безпосередньо. Крім того, прикладається чимало зусиль, використовуючи у своїй роботі відомості про попит на певні робітничі професії на європейському ринку праці, постійно розповсюджують серед молоді інформацію про наявність робочих місць на ринках праці, враховуючи те, що знання молоді в галузі трудових відносин мають досить обмежений характер. Активне використання ІРП і професійної орієнтації справляє позитивний вплив на ефективність працевлаштування молоді, котра закінчила школу, а також дорослих, інформуючи їх про вакантні робочі місця, про ті галузі і професії, які надають можливість для просування службовими сходинками і забезпечують адекватну оплату праці, про вимоги до професійних навиків до рівня кваліфікації. Використання ІРП істотно підвищує ефективність діяльності ринків праці.

Провідна роль роботодавців в управлінні системами освіти обумовлена тим, що вони приймають на роботу найпідготовленішу робочу силу, адже краще знають свої власні потреби і відповідно фінансують освіту. Але це не означає, що інтереси окремих категорій робітників і економіки в цілому можуть бути конкретно мірою задоволені орієнтацією освітянської системи тільки на роботодавця. Причина цьому – неадекватне збільшення обсягу освіти, його надмірна спеціалізація. Вельми вірогідне також надто вузьке розуміння роботодавцями своїх інтересів стосовно вимог навиків і освіти.

Крім того, першість роботодавця у визначенні пріоритетів систем освіти іноді призводить до недооцінювання потреб тих, хто займається індивідуальною трудовою діяльністю, і потреб неформального сектора. Навряд чи слід очікувати, що роботодавці як головні пріоритети будуть розглядати потреби соціально незахищених прошарків населення, безробітних і осіб, які опинилися поза межами робочої сили.

Позиція МОП та інших міжнародних організацій. Політика країн Євросоюзу у питаннях зайнятості узгоджується в цілому з позицією МОП (за оцінками якої майже 60 млн. молодих людей, які шукають роботу і не можуть її знайти, 11 млн. з них проживають у країнах ОЄСР), справедливо вважаючи, що розвиток людського потенціалу все більше впливає на економічне зростання і конкурентоспроможність країн і регіонів. Саме тому під час розробки стратегії забезпечення роботою непрацюючої молоді вони враховують рекомендації МОП, яка вже давно зрозуміла і активно роз'яснює надзвичайно велику актуальність проблеми зайнятості молоді. Починаючи з 1970 року, МОП прийняла низку рекомендацій щодо програм зайнятості і професійної підготовки, розробила спеціальні заходи стосовно підвищення шансів на працевлаштування вразливих груп населення, в т.ч. молоді. Програма дій у цій галузі, що здійснює МОП, в основі, співпадає з раніше наведеними постулатами Євросоюзу, адже вважає важливим поліпшення загальних економічних умов і посилення тристоронньої участі, підкреслює значущість оперативної інформації про ринок праці, необхідність розробки на регіональному рівні системи моніторингу й оцінки різних програм працевлаштування. МОП створила базу даних ключових показників європейського ринку праці, що враховує у якості одного з найважливіших даних про безробіття серед молоді. Активно використовує МОП з цією метою Всесвітню мережу Internet, де на різних сайтах молодь може знайти інформацію, публікації, показники і приклади успішної діяльності з працевлаштування молоді. У 1986, 1996, 2000 рр. питання про зайнятість молоді включалася до Порядку денного Міжнародних конференцій праці. У свою чергу Міжнародна організація підприємців у 1998 р. подала на першій сесії своєї Генеральної ради програму дій щодо ефективного забезпечення сучасної молоді роботою. Міжнародна конфедерація вільних профспілок, чимало молодіжних організацій теж опікуються питанням сприяння розв'язання цієї проблеми і мають свої плани дій. За останні роки активізує свою роботу й інша міжнародна діяльність, спрямована на розв'язання проблем молодіжного безробіття, зокрема Всесвітній Форум молоді, системи Організації Об'єднаних Націй, Перша Всесвітня конференція міністрів у справах молоді. Одна з цілей, що визнана усіма організаціями, в тому числі Європейською комісією по зайнятості, – забезпечити кожному молодому безробітному можливість отримати роботу впродовж півроку після закінчення школи.

Сьогодні у більшості країн Євросоюзу прийняті – на короткий або середній період – і діють цільові програми зі скорочення молодіжного безробіття: “Сократ” – охоплює сферу освіти, “Леонардо да Вінчі” – набуття професійної практики, “Молодь Європи” – проекти співробітництва з країнами Центральної Східної Європи у галузі працевлаштування. Спеціально для країн-кандидатів у Євросоюз розроблено напрям “Темпус”, але соціально-економічні і політичні проблеми країн з перехідною економікою частенько заважають їм скористатися можливостями, закладеними у цій програмі. Та усі ці зусилля призводять лише до тимчасового пом’якшення проблеми. Адже їх ефективність у більшості залежить від стану економіки, під час періодів спаду, або повільного економічного зростання вони функціонують лише як засіб по збереженню молоді у складі робочої сили, але не є досить результативними для збільшення можливості найму.

За даними, опублікованими в офіційних документах Євросоюзу за перший квартал 2009 р., рівень безробіття серед європейської молоді від 15-25 років, незважаючи на численні заходи, зріс до рівня у 18,3%. Цей показник є значно вищим загальноєвропейського рівня безробіття у всіх 27 країнах ЄС, який за аналогічний період склав 8,2%. У абсолютних цифрах це означає, що у країнах ЄС без роботи залишаються майже 5 млн. молоді, з них 3,1 млн. осіб – у країнах Єврозони. Досить тривожними є дані статистики, які свідчать, що темпи зростання рівня безробіття серед європейської молоді, яка має лише шкільну освіту, значно перевищує і без того високу швидкість зростання загального безробіття. Найдраматичніша ситуація склалася у Латвії, де рівень безробіття молоді з початку 2009 р. зріс з 11,0 до 28,2%, в Естонії – 7,6% проти 24,1%, у Литві – з 9,5% до 23,6%.

Єдиною європейською країною, де зареєстрована позитивна динаміка, є Болгарія. У цій державі рівень молодіжного безробіття дещо знизився з 13,9% у першому кварталі 2008 р. до 13,5% за відповідний період 2009 р.

Найменші темпи зростання безробіття серед молоді у 2009 р. зареєстровані у Німеччині – 10,2-10,5%, у Польщі – 17,8-18,2% [4, с.4-19, 27].

Порівняльний економічний аналіз параметрів зайнятості, зростання промислового виробництва і сфери послуг доводить, що з точки зору конкретних результатів, у Європі існують комбіновані заходи щодо працевлаштування: освітянська підтримка, професійна освіта, субсидії на роботу, консультації стосовно кар’єри, які вже дають стабільний ефект при такій макроекономічній політиці, яка веде до зростання зайнятості. Тому в цій царині Євросоюзу необхідно зробити чимало. Натомість Україні слід не лише вивчати, а й якомога швидше запроваджувати кращі надбаня провідних країн Євросоюзу щодо розв’язання проблеми безробіття молоді.

Список використаних джерел:

1. EUROPE Weekly Selected Statistics №1251, р.1-4. "Підготовка кадрів і забезпечення зайнятості: сприяння соціальної інтеграції зростанню продуктивності праці і зайнятості молоді". – МБТ, Женева, – 2000. – С.43-44.
2. EUROPE Weekly Selected Statistics №1251, р.5. "Підготовка кадрів і забезпечення зайнятості: сприяння соціальної інтеграції зростанню продуктивності праці і зайнятості молоді". – МБТ, Женева, – 2000. – С.45-47.
3. Доповідь Шеффілдського університету з питань безробіття. – Лондон, 2009. – С.7.
4. Статистичні дані Євростату, опубліковані 24.07.2009 р.